

Rekomendacijos dėl buityje susidarančių pavojingųjų atliekų klasifikavimo ir surinkimo

Buityje susidariusių pavojingųjų atliekų susidarymo analizė

Buityje susidarančioms pavojingosioms atliekoms priskiriamos atliekos, turinčios įvairių pavojingų savybių. Vertinant atliekų pavojingąsias savybes taikomi 2014 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 1357/2014, kuriuo pakeičiamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas III priedas, priede nustatyti kriterijai. Veiksmai, kuriuos reikia atlikti priskiriant atliekų kodą bet kuriam konkrečiam atliekų srautui, ir eilės tvarka, kuri turi būti taikoma peržiūrint skirtingus skyrius, nustatyti Atliekų tvarkymo taisyklių¹ 1 priede. Papildomos rekomendacijos dėl atliekų klasifikavimo ir atliekų kodų skyrimo nustatytos Europos Komisijos Atliekų klasifikavimo techninėse gairėse².

2019 m. Lietuvoje buityje susidarė 7,3 tūkst. t pavojingųjų atliekų, t. y. 35 proc. daugiau nei 2014 m. (4,7 tūkst. t). Daugiau kaip 91 proc. buityje susidariusių pavojingųjų atliekų sudarė nebenaudojama įranga, kurioje yra chlorfluorangliavandenilių, ir elektros ir elektroninės įranga (toliau – EEI), kurioje yra pavojingųjų sudedamųjų dalių. Eurostato duomenimis, Lietuvos namų ūkiuose vidutiniškai vienam gyventojui tenka 12 kg buities pavojingųjų atliekų, (Europos Sąjungoje – 9 kg.).

Mišrių komunalinių atliekų sudėties tyrimai³ rodo, kad gyventojų išmetamų pavojingųjų atliekų kiekis mišriame komunalinių atliekų sraute sudaro vidutiniškai apie 0,60 procentus (toliau – proc.) (2018 m. – 0,52 proc., 2019 m. – 0,61 proc., 2020 m. – 0,65 proc.).

Pavojingųjų atliekų kiekis gyventojų išmetamose mišrioje komunalinėse atliekose pateikiamas 1 lentelėje.

Pavojingųjų atliekų kiekis gyventojų išmetamose mišrioje komunalinėse atliekose 2020 metais

Atliekų pavadinimas	Regionas/Kiekis mišrių komunalinių atliekų sraute, proc.										
	Vilniaus	Kauno	Klaipėdos	Panevėžio	Šiaulių	Marijampolės	Alytaus	Tauragės	Utenos	Telšių*	Vidurkis, %
Elektros ir elektroninės įrangos atliekos	0,19	0,09	0,13	0,16	0,00	0,72	0,22	1,29	0,71	0,39	0,39
Baterijų ir akumuliatorių atliekos	0,00	0,00	0,01	0,02	0,00	0,00	0,00	0,08	0,00	0,00	0,01
Kitos pavojingosios atliekos	0,00	0,00	0,02	0,11	0,00	0,00	0,14	1,02	0,52	0,72	0,25

* Pastaba: Telšių regiono MBA operatorius neatliko mišrių komunalinių atliekų sudėties tyrimų 2020 m. pavasario ir rudens sezonais dėl COVID-19 pandemijos

Šiuo metu nustatytos pareigos savivaldybėms užtikrinti buityje susidarančių pavojingųjų atliekų rūšiuojamąjį surinkimą⁴, užtikrinant pavojingųjų atliekų surinkimą didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelėse ir apvažiuojant ne rečiau kaip 2 kartus per metus⁵. Visose savivaldybėse yra įdiegtos buities pavojingųjų atliekų atskiro surinkimo sistemos – šios atliekos priimamos į didelių gabaritų atliekų surinkimo aikšteles (toliau – DGASA) arba surenkamos iš gyventojų apvažiavimo būdu.

Pavojingųjų atliekų srautai, kurie sudaro didžiąją dalį buityje susidarančių pavojingųjų atliekų:

¹ Atliekų tvarkymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. 217 „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“.

² <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/atliekos/atlieku-klasifikavimas>.

³ Aplinkos apsaugos agentūros duomenys, <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/atliekos/atlieku-apskaita/misriu-komunaliniu-atlieku-sudeties-tyrimai-ir-biologiskai-skaidziu-atlieku-vertinimas>.

⁴ Atliekų tvarkymo įstatymo 30 straipsnio 10 dalies 6 punktas, 17 dalies 4 ir 5 punktai.

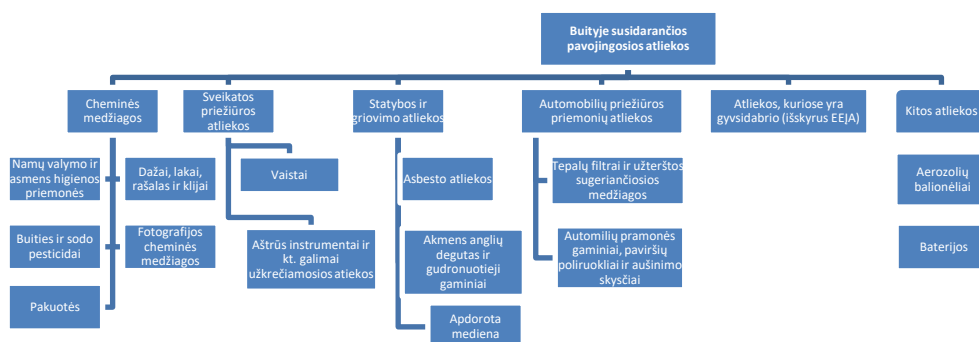
⁵ Minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2012 m. spalio 23 d. įsakymu Nr. D1-857 „Dėl Minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų patvirtinimo“, 34 punktas ir 36.2 papunktis.

- dažų, lakų, tirpiklių, skiediklių ir klijų likučių atliekos;
- pakuočių nuo įvairių pavojingų medžiagų, preparatų atliekos, tušti aerozolių flakonai;
- asbesto (šiferio) atliekos;
- automobilių ir jų priežiūros atliekos (tepalai, alyvos, įvairūs skysčiai, filtrai, valymo, poliravimo priemonės ir pan.).

Rekomendacijos savivaldybėms dėl buityje susidarantių pavojingųjų atliekų klasifikavimo ir surinkimo

Rekomendacijos savivaldybėms dėl buityje susidarantių pavojingųjų atliekų klasifikavimo ir surinkimo parengtos vadovaujantis Europos Komisijos pranešimu „Atskiras pavojingų buitinių atliekų surinkimas“ (2020/C 375/01)⁶ (toliau – ES gairės dėl atskiro pavojingų buitinių atliekų surinkimo), kuriame pateikiama geriausia ES valstybių narių buityje susidarantių pavojingųjų atliekų atskiro surinkimo patirtis ir informacija apie šių atliekų klasifikavimą.

1 paveiksle nurodyti pagrindiniai buityje susidarantių pavojingųjų atliekų šrantai.

Paveikslas 1. Buityje susidarantių pavojingųjų atliekų.

Rekomendacijos dėl buityje susidarantių pavojingųjų atliekų klasifikavimo ir jų surinkimo

Lentelė 2. Rekomendacijos dėl buityje susidarantių pavojingųjų atliekų klasifikavimo ir surinkimo

Buities pavojingųjų atliekų pavadinimas	Atliekų kodai ⁷	Atliekų apibūdinimas	Atliekų surinkimas
1. Cheminės medžiagos			
1.1. Namų valymo ir asmens higienos priemonės	20 01 13* – tirpikliai; 20 01 14* – rūgštys (pvz. ėsdinantys grindų valikliai); 20 01 15* šarmai (pvz. balikliai); 20 01 29* – plovikliai, kurių sudėtyje yra pavojingųjų medžiagų	Buityje naudojamos valymo priemonės priskirtinos pavojingosioms atliekoms, nes jų sudėtyje dažnai yra tirpiklių, rūgščių, šarmų, abrazyvinių medžiagų, paviršinio aktyvumo medžiagų, baliklių ir kitų pavojingųjų sudedamųjų dalių. Be kitų pavojų, jos gali būti degios ar ėsdinančios.	DGASA ir apvažiavimo būdu.

⁶ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC1106\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XC1106(01)&from=EN).

⁷ Atliekų tvarkymo taisyklių 1 priedas.

1.2. Dažai, lakai, rašalas ir klėjai	20 01 27* – dažai, rašalas, klėjai ir dervos, kuriuose yra pavojingųjų medžiagų; 20 01 28 – dažai, rašalas, klėjai ir dervos, nenurodyti 20 01 27; 20 01 13* – tirpikliai	Dažai yra tirpiklių, pigmentų, mineralų, dervų, paviršinio aktyvumo medžiagų ir kitų priedų mišiniai. Po teptukų ir talpyklų valymo dalis gaminio patenka į kanalizaciją ir paviršinius vandenius. Naudojant tirpiklinius dažus ir pasibaigus jų gyvavimo ciklui į orą patenka lakieji organiniai junginiai. Dažų ir tirpiklių atliekos, kuriose yra pavojingųjų medžiagų, sudaro didelę pavojingųjų buitinių atliekų dalį.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
1.3. Buities ir sodo pesticidai	20 01 19* – pesticidai	Pesticidai – tai medžiagos, kurių kaip veikliųjų medžiagų yra augalų apsaugos produktuose ir biociduose. Nors būtiniai pesticidai yra specialiai sukurti neprofesionaliam naudojimui, t. y. naudojimui namuose, jų sudėtyje yra veikliųjų medžiagų, kurios yra toksiškos kitiems augalams ir gyvūnams, ypač augalams (herbicidai), vabzdžiams (insekticidai) ar grybams (fungicidai). Kai kurie pesticidai gali būti patvarūs ir bioakumuliaciniai, o prarijus gali būti toksiški, taip gali dirginti akis ir odą.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
1.4. Fotografijos cheminės medžiagos	20 01 17* – fotografijos cheminės medžiagos	Fotografijos cheminių medžiagų apdorojimo skystųjų atliekų sudėtyje yra tokių medžiagų kaip hidrochinonas, natrio sulfatas, sidabras, gyvsidabrio chloridas, kadmis, ferocianidas, rūgštys ir formaldehidai. Jų randama ryškinimo vonelių atliekose, ryškalo atliekose, balikliuose, fiksažuose ir fiksažų atliekose.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
1.5. Pakuotės	15 01 10* – pakuotės, kuriose yra pavojingųjų medžiagų likučių arba kurios yra jomis užterštos	Pakuočių atliekos, kuriose yra pavojingųjų medžiagų ir mišinių, pažymėtų bent viena pavojingumo piktograma, likučių – tokios atliekos priskiriamos buities pavojingosioms atliekoms. Tuščios pakuotės nuo automobilinės alyvos, dažų, lakų, klėjų ir kitų dangų ar medžiagų (kurios susidaro remonto darbų metu) – priskiriamos buities pavojingosioms atliekoms. Alyvos tuščių pakuočių negalima plauti namų sąlygomis.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
2. Sveikatos priežiūros atliekos			
2.1. Vaistai	20 01 31* – citotoksiniai ir citostatiniai vaistai; 20 01 32 – vaistai, nenurodyti 20 01 31	Namų ūkiuose dažniausiai naudojamų vaistų (analgetikai, antibiotikai, hormonų pakaitalai, geriamieji chemoterapijos vaistai ir antidepresantai) didelė dalis nesunaudojama ir jie tampa atliekomis, kurių nemaža dalis patenka į kanalizaciją. Atsižvelgiant į tai, kad sudėtinga nustatyti kurie iš vaistų yra citotoksiniai ar citostatiniai, priimama, kad visi surenkami seni vaistai klasifikuojami kaip pavojingosios atliekos, priskiriant kodą 20 01 31* – citotoksiniai ir citostatiniai vaistai.	Vaistinėse.
2.2. Aštrūs instrumentai ir kitos galimai užkrečiamosios atliekos	20 03 01 – mišrios komunalinės atliekos; 20 03 99 – kitaip neapibrėžtos komunalinės atliekos	ES gairėse dėl atskiro pavojingų buitinių atliekų surinkimo nurodoma, kad specialios nacionalinės taisyklės ⁸ dėl tokių atliekų surinkimo ir apdorojimo paprastai taikomos atliekoms, susidarančioms sveikatos priežiūros įstaigose, pavyzdžiui, ligoninėse, laboratorijose ar veterinarijos klinikose, bet netaikomos namuose	Rinkti į atskirą skysčiams nepralaidų maišą, kuris turėtų būti įdedamas į papildomą maišą, sandariai užrišamas ir išmetamas į

⁸ Lietuvos higienos norma HN 66:2013 „Medicininė atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. V-706 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 66:2013 „Medicininė atliekų tvarkymo saugos reikalavimų patvirtinimo“.

		<p>susidarančioms sveikatos priežiūros atliekoms, kurių atskiro surinkimo sistemų paprastai nėra. Aštriems instrumentams priskiriami švirkštai su adatomis, lancetai, insulino pompos ir pan.</p> <p>Galimai užkrečiamosios atliekoms priskiriamos vienkartinės ar daugkartinės apsaugos priemonės (apsauginiai akiniai, skydeliai veido apsaugai, respiratoriai), savikontrolės greitųjų SARS-CoV-2 antigeno testų atliekos (testo kasetės, nosies tamponai, veido kaukės ir pirštinės), susidariusios mokymo įstaigose, namų ūkiuose ar darbo vietose⁹.</p>	<p>mišrių komunalinių atliekų konteinerį. Aštrius instrumentus rekomenduojama papildomai sudėti į saugias talpyklas (pvz., balinimo arba ploviklių butelis užsukamu arba sandariai uždaru dangteliu, metalinis indelis su dangčiu, pvz., nuo kavos arba arbatos).</p>
3. Statybos ir griovimo atliekos			
3.1. Asbesto atliekos	<p>16 02 12* – nebenaudojama įranga, kurioje yra grynojo asbesto;</p> <p>16 02 15* – pavojingos sudedamosios dalys, išimtos iš nebenaudojamos įrangos;</p> <p>17 06 01* – izoliacinės medžiagos, kuriose yra asbesto;</p> <p>17 06 05* – statybinės medžiagos, turinčios asbesto</p>	<p>Terminu „asbestas“ apibūdinama serpentino ir amfibolinių grupei priskiriamų natūralių mineralinių silikatinių pluoštų grupė. Asbestas yra pavojinga pluoštinės struktūros mineralinė medžiaga, kuri įkvėpus sukelia stiprų, galimai mirtiną ilgalaikį poveikį sveikatai, įskaitant vėžį. Asbesto turinčios medžiagos priskiriamos I kategorijos kancerogenams ir klasifikuojamos kaip pavojingosios atliekos.</p>	DGASA.
3.2. Apdorota mediena	20 01 37* – mediena, kurioje yra pavojingųjų medžiagų	<p>Medienos atliekos (langų ir durų rėmai, stogo elementai, stoginių mediena, sodų tvoros, kiti mediniai lauko statiniai) susidaro atliekant namų renovacijos ir remonto darbus. Kad mediena nesuirtų, ji impregnuojama medienos konservantais. Kai kurių plačiai naudojamų konservantų, pvz., vario chromo arsenato (CCA), kreozoto ir pentachlorfenolio, naudojimas buvo labai apribotas arba uždraustas. Impregnuotos medienos atliekos priskirtinos pavojingosioms atliekoms.</p>	DGASA ir apvažiavimo būdu.
3.3. Akmens anglių degutas ir gudronuotieji gaminiai	<p>17 03 01* – bituminiai mišiniai, kuriuose yra akmens anglių dervos;</p> <p>17 03 03* – akmens anglių derva ir gudronuotieji gaminiai;</p> <p>20 01 37* – mediena, kurioje yra pavojingųjų medžiagų (žr. 3.2 p.)</p>	<p>Akmens anglių derva, prieš ją pakeičiant bitumu, buvo naudojamas kaip rišiklis tiesiant kelius. Ilgą laiką mediniai pabėgiai kaip konservantu buvo apdorojami akmens anglių deguto kreozotu. Šiuo metu kreozoto naudojimas medienai apdoroti yra labai ribojamas. Atliekos, kuriose yra akmens anglių deguto, klasifikuojamos kaip pavojingosios, nes jose yra dideli kiekiai policiklinių aromatinių angliavandenilių, kurie priklauso kancerogeninių junginių grupei. Asfalto atliekos, kuriose yra akmens anglių deguto, laikomos pavojingosiomis atliekomis, kai akmens anglių deguto kiekis sudaro >0,1 proc. Panaudoti geležinkelio pabėgiai buvo pakartotinai naudojami soduose sienoms arba žemei stabilizuoti ir yra aptarti skirsnyje dėl medienos atliekų. Akmens anglių deguto taip pat gali būti tokiuose gaminiuose kaip akmens anglių deguto plokštės arba stogo dangos veltinis (bituminė danga), kuris buvo naudojamas, pvz., kaip namų stogų dalis.</p>	DGASA ir apvažiavimo būdu.
4. Automobilių priežiūros priemonių atliekos			

⁹ kurios nepriklauso sveikatos priežiūros įstaigoms ir nėra speciali vieta atlikti savikontrolės tyrimus.

4.1. Tepalų filtrai ir užterštos sugeriančiosios medžiagos	15 02 02* – absorbentai, filtrų medžiagos (įskaitant kitaip neapibrėžtus tepalų filtrus), pašluostės, apsauginiai drabužiai, užteršti pavojingosiomis medžiagomis; 16 01 07* – tepalų filtrai	Automobilių tepalų filtrai gali tapti buitinių atliekų dalimi, kai vairuotojai patys remontuoja savo automobilius. Dėl šios veiklos taip pat gali susidaryti kitų tepalų prisigėrusių atliekų, pavyzdžiui, skudurų ir pirštinių.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
4.2. Automobilių pramonės gaminiai, paviršių poliruokliai ir aušinimo skysčiai	13 07 01* – mazutas ir dyzelinis kuras; 13 07 02* – benzinai; 16 01 13* – stabdžių skysčiai; 16 01 14* – aušinamieji skysčiai, kuriuose yra pavojingųjų medžiagų; 20 01 26* – aliejus ir riebalai, nurodyti 20 01 25	Daugelis automobiliuose naudojamų arba jiems valyti ir prižiūrėti skirtų medžiagų bei mišinių yra pavojingi žmonių sveikatai ir aplinkai. Pavyzdžiui, pagrindinė aušinimo skysčio sudedamoji dalis yra toksiška medžiaga etilenglikolis. Aušinimo, stabdžių skysčio, tepamosios alyvos, automobilių priežiūros priemonių atliekos priskirtinos pavojingosioms atliekoms.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
5. Atliekos, kuriose yra gyvsidabrio (išskyrus EEIA)	16 06 03 01* – nešiojamosios baterijos, kuriose yra gyvsidabrio; 20 01 21 01* – dienos šviesos lempos; 20 01 21 02* kitos atliekos, kuriose yra gyvsidabrio; 20 01 33* – baterijos ir akumulatoriai, nurodyti 16 06 01, 16 06 02 arba 16 06 03 ir nerūšiuotos baterijos ir akumulatoriai, kuriuose yra tokių baterijų	Įkvėpus arba prarijus gyvsidabris yra labai nuodingas žmonėms ir gyvūnams. Jis taip pat nuodingas vandens organizmams. Buitinės atliekos, kuriose yra gyvsidabrio: gyvsidabrio turinčios baterijos, lempos su gyvsidabriu ir gyvsidabrio termometrai.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
6. Kitos atliekos			
6.1. Aerozolių balionėliai	16 05 04* – dujos slėginiuose konteineriuose (įskaitant halonus), kuriose yra pavojingųjų medžiagų.	Aerozolinių balionėliai yra įvairiais skysčio ir putų pavidalo išpurškiamais gaminiams užpildyti pakartotinai neužpildomi slėginiai indai. Aerozolių balionėliai, jeigu juose paliktas pradinių medžiagų likutis, kuris gali būti pavojingas, degus (pvz., automobiliniai produktai, insekticidai) arba toksiškas (pvz., chlorintų tirpiklių purškikliai ar kai kurios valymo priemonės) priskirtini pavojingosioms atliekoms.	DGASA ir apvažiavimo būdu.
6.2. Baterijos	16 06 01 01* – nešiojami švino akumulatoriai; 16 06 02* – nikelio-kadmio akumulatoriai; 16 06 04 01 – nešiojamosios šarminės baterijos; 16 06 05 01 – kitos nešiojamos baterijos ir akumulatoriai; 20 01 33* – baterijos ir akumulatoriai, nurodyti 16 06 01, 16 06 02 arba 16 06 03 ir nerūšiuotos baterijos ir akumulatoriai, kuriuose yra tokių baterijų	Nešiojamos baterijos naudojamos buitiniuose prietaisuose, žaisluose, mobiliuosiuose telefonuose, nuotolinio valdymo pultuose; mygtukų elementuose, fotoaparatuose, laikrodžiuose ir kt. Baterijos yra gaminamos iš daugybės cheminių medžiagų, tokių kaip ličio jonai (naudojami nešiojamojo kompiuterio baterijose), cinkas (naudojamas AA baterijose) arba nikelio kadmio (naudojamos elektros įrankių baterijose).	Gaminių platinimo vietose, DGASA ir apvažiavimo būdu.

Buityje susidarančios visos kitos (neišvardintos 2 lentelės 1.5 papunktyje) tuščios¹⁰ pakuočių atliekos (aerzolių balionėliai, kūno priežiūros priemonės, plaukų putas/purškimo balionėliai, vaistų buteliukai, kosmetikos, indų plovimo, skalbimo ir valymo priemonių buteliai), klasifikuojamos pagal pakuočių medžiagą (plastikinės, stiklinės, metalinės, popierinės) kaip nepavojingosios pakuočių atliekos ir tvarkomos per pakuočių atliekų rūšiuojamojo surinkimo sistemą.

¹⁰ Purškimo balionėlis laikomas tuščiu, kai nuspaudus purškimo mygtuką iš jo niekas nepasklinda. Buities cheminių priemonių pakuotės yra laikomos tuščiomis, jei pilant ar purtant pakuotę iš jos neišbėga jokių medžiagų.